

EUROPOS BENDRIJŲ KOMISIJA

Briuselis, 10.11.2004
KOM(2004) 748 galutinis

**KOMISIJOS KOMUNIKATAS
TARYBAI, EUROPOS PARLAMENTUI,
EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI,
REGIONŲ KOMITETUI IR EUROPOS CENTRINIAM BANKUI**

**Pirmasis pranešimas apie praktinį pasirengimą
būsimai euro zonos plėtrai**

{SEK(2004) 1383}

1. ĮVADAS

Galiausiai užbaigtas bendros valiutos įvedimas taps labai svarbiu įvykiu visiems būsimos euro zonos dalyviams taip, kaip anksčiau dabartinės euro zonos šalims. Vadovaujantis Stojimo sutarties 4 straipsniu, naujosios valstybės narės į Europos Sąjungą įstojo kaip „valstybės narės, kurioms taikoma leidžianti nukrypti nuostata“¹. Galiausiai užbaigtas bendros valiutos įvedimas – tai dalis Sutartyje nustatytų reikalavimų, todėl šios šalys įves eurą, vos tik įvykdys būtinas sąlygas. Daugelis iš naujų valstybių narių nurodė, kad jos norėtų prisijungti prie euro zonos kaip galima greičiau, todėl stengiasi įvykdyti Stojimo sąlygas, būtent „Mastrichto“ konvergencijos kriterijus, kurie buvo nustatyti, siekiant užtikrinti visų būsimos euro zonos dalyvių ekonomikos konvergenciją. Šalyse, kurios šiuo metu įeina į euro zoną, pasirengimas praktiniam euro įvedimui truko beveik šešerius metus. Todėl naujosios valstybės narės privalo pradėti pasirengimą pačios tam, kad laiku jam pasirengtų ir užtikrintų sklandų valiutos pakeitimą.

1.1 Žingsniai, lėmę euro įvedimą

Skirtingų šalių pažangos, įgyvendinant Sutartyje nustatytus reikalavimus tam, kad jos galėtų įvesti eurą, lygi vertina Komisija ir ECB savo reguliariosiose konvergencijos ataskaitose². Sutarties 122 straipsnio 2 dalyje yra numatyta, kad, remdamasi Komisijos pasiūlymu, Taryba nusprendžia, kurios valstybės narės tenkina būtinas sąlygas ir atitinkamai toms valstybėms narėms leidžiančią nukrypti nuostatą anuliuoja. Taryba taip pat nusprendžia, nuo kurios datos atitinkamos valstybės narės prisijungs prie euro zonos bei nustato fiksuotą ir neatšaukiamą šalies nacionalinės valiutos ir euro konvertavimo kursą. Euro įvedimo dieną kursas įsigalioja, ankstesnė nacionalinė valiuta nebegalioja ir atsakomybė už monetarinę politiką yra perduodama ECB. Taip 1999 m. sausio 1 d. įvyko pirmosioms vienuolikai šalių, prisijungusių prie euro zonos, ir 2001 m. sausio 1 d. – Graikijai.

Dėl praktinių ir logistinių priežasčių dabartinės euro zonos šalys nustatė pereinamąjį trejų metų (Graikijos atveju – vienerių metų) laikotarpį nuo euro, kaip valiutos, įvedimo (1999 m. vienuolikoje šalių ir 2001 m. Graikijoje) iki euro grynųjų pinigų įvedimo. Pagrindinė alternatyva yra taip vadinamas „big bang“ scenarijus, pagal kurį prisijungimas prie euro zonos sutampa su euro banknotų ir monetų įvedimu. Šis būdas turi daug privalumų, ypač dabar, kai euro banknotai ir monetos jau egzistuoja. Pagrindinis trūkumas yra tas, kad jis sumažina laikotarpį, per kurį viešasis ir privatusis sektoriai bei plačioji visuomenė galėtų pasirengti valiutos pakeitimui. Įvedus euro banknotus ir monetas, kurį laiką cirkuliuoja abi valiutos, kada ir euro banknotai ir monetos, ir nacionalinė valiuta yra teisėta atsiskaitymo priemonė. Sprendimas dėl dviejų valiutų cirkuliavimo laikotarpio trukmės paprastai priimamas valstybės lygmenyje, nors paprastai šis laikotarpis yra trumpas, ne ilgesnis kaip du mėnesiai.

¹ Euro įvedimo atžvilgiu Danija ir Jungtinė Karalystė turi specialų „atsisakymo“ statusą. Dešimt naujų valstybių narių ir Švedija yra valstybės narės, kurioms taikoma leidžianti nukrypti nuostata. 2003 m. rugsėjo 14 d. Švedijoje vykusio referendumo metu paaiškėjo, kad didžioji dauguma gyventojų nenori prisijungti prie euro zonos.

² Paskutinės konvergencijos ataskaitos buvo išleistos 2004 m. spalio 20 d. mėn. ir parodė, kad nei viena iš vienuolikos valstybių narių, kurioms taikoma leidžianti nukrypti nuostata, iki šiol neįvykdė visų būtinų kriterijų (stabili valstybės finansų padėtis, kainų stabilumas, valiutos kurso stabilumas *nustatyta laikotarpį*, ilgalaikių palūkanų normų lygis). Atsižvelgdama į savo konvergencijos ataskaitos išvadą, Komisija nusprendė neteikti pasiūlymo dėl leidžiančių nukrypti nuostatų anuliavimo.

1.2 Pranešimo tikslas

Norint sėkmingai prisijungti prie euro zonos reikia ne tik laikytis Sutarties reikalavimų, bet ir kruopščiai planuoti didžiulį praktinį pasirengimą, įtraukiant viešąjį ir privatųjį sektorių ir netgi plačiąją visuomenę. Komisija reguliariai, ne rečiau kaip kartą per metus arba kitokiu periodiškumu, priklausomai nuo konkrečių aplinkybių, informuos, apie šio pasirengimo būklę. Šis komunikatas – tai pirmasis toks pranešimas. Priešingai konvergencijos ataskaitoms, jis rengiamas ne įgyvendinant kurias nors teisinės ar kitas prievoles, bet Komisijai siekiant pastoviai informuoti visas suinteresuotas šalis, ypač Bendrijos institucijas ir valstybes nares, bei suinteresuotas visuomenes grupes ir žiniasklaidą apie pažangą, pasiektą šioje svarbioje srityje. Laiko ir rengimo periodiškumo atžvilgiu Komisijos pranešimai apie praktinio pasirengimo būklę nebus susiję su jos konvergencijos ataskaitomis.

Bendra situacija ir pagrindiniai pereinamojo laikotarpio, įvedant naują valiutą, aspektai yra paprastai išdėstomi šalies „valiutos pakeitimo scenarijuje“ ir daugelis suinteresuotų šalių šiuo metu rengia tokius scenarijus. Švedijoje 2003 m. rugsėjo 14 d. surengtas referendumas, kurio metu paaiškėjo, kad visuomenės dauguma tuo metu prisijungimui prie euro zonos nepritarė. Šio referendumo rezultatai iš esmės sustabdė praktinį Švedijos pasirengimą.

2. DABARTINIAI EURO ĮVEDIMO PLANAI

Trys valstybės narės, kurioms taikoma leidžianti nukrypti nuostata, (Estija, Lietuva ir Slovėnija) prisijungė prie antrojo valiutų kursų mechanizmo (ERM-II) 2004 m. birželio 28 d. Visos trys šalys norėtų prie euro zonos prisijungti kaip galima greičiau (2007 m.). Dauguma jų priėmė nacionalinius valiutos keitimo planus ir paskyrė nacionalinius valiutos keitimo koordinatorius. Dažniausiai pirmenybė teikiama vieno etapo pereinamajam laikotarpiui („big bang“ scenarijui), pagal kurį euro banknotai ir monetos teisėta atsiskaitymo priemone taptų nuo prisijungimo prie euro zonos datos. Nacionalinės euro monetų pusės dizaino pasirinkimo etapas šiuo metu yra įpusėjęs arba jau užbaigtas.

Daugumos kitų šalių oficialūs planai ir ketinimai palaiapsniui įgyja vis konkretesnę formą. Daugelis šalių planuoja prisijungti prie euro zonos kiek vėliau, dešimtmečio pabaigoje, tačiau, žinoma, viskas priklausys nuo to, kiek jos įvykdys konvergencijos kriterijus.

Pasirengimo būklės santrauka yra pateikiama toliau, lentelėje, kuri buvo parengta daugiausia remiantis suinteresuotų valstybių valdžios institucijų pateikta informacija ir kurios tikslas – parodyti, kokie valstybių sprendimai ir pozicija buvo priimti įvairiais aktualiais klausimais. Valstybės narės yra išvardintos tokia tvarka, kaip ir Sutartyje.

<i>ŠALIS</i>	<i>NACIONALINIS KOORDINATORIUS</i>	<i>NACIONALINIS VALIUTOS KEITIMO PLANAS ARBA PANĄŠUS SCENARIJUS</i>	<i>ERM II ĮVEDIMAS</i>	<i>VALSTYBĖS TIKSLINĖ EURO ĮVEDIMO DATA</i>	<i>BIG BANG ARBA PEREINAMASIS LAIKOTARPIS</i>	<i>EURO MONETOS</i>
Čekija		Čekijos Respublikos euro įvedimo strategija (patvirtinta Vyriausybės 2003 m. spalio mėn.)		2009-10 m.		Svarstomas konkursas
Estija	Ministrų komisija (į kurią įeina CB valdytojas)	Bendra Estijos Vyriausybės ir Estijos banko 2004 m. sausio 16 d. ataskaita	2004.6.28	2006 m. vidurys		2004 m. birželio mėn. paskelbtas konkursas; galutinė atranka numatyta 2004 m. gruodžio mėn. ³
Kipras	Svarstomas bendras Kipro Finansų ministerijos ir Centrinio banko koordinavimas	Parengtas bendras preliminarus modelis	Ministrų taryba neseniai nusprendė kaip galima greičiau pateikti paraišką	2007 m.	„Big Bang“	Turi būti suplanuotas konkurso paskelbimas
Latvija	Valiutos keitimo darbo grupė Latvijos banke, konsultacijos tarp FM ir Centrinio banko	Preliminarus valiutos keitimo planas		2008.1.1	„Big Bang“	Paskelbtas konkursas
Lietuva	Darbo grupė Lietuvos banke valiutos keitimo planui parengti	Valiutos keitimo plano metmenų parengimas iki 2004 m. gruodžio mėn. ir strateginio projekto koordinavimo modelio parengimas	2004.6.28	2007.1.1 (preliminari)	„Big Bang“, paralelinis cirkuliavimas 2-3 savaites	Galutinės konkurso gipsiniams modeliams sukurti procedūros
Vengrija	Atsižvelgiant į tikslinę datą 2010 m., darbas vyksta Finansų ministerijoje ir Magyar Nemzeti banke			2010 m.		

³ Iki konkurso pabaigos 2004 m. spalio 19 d. pateikti 134 dizainai. Ekspertų komisija iki lapkričio mėn. vidurio išrinko dešimt geriausių dizainų, o galutinis sprendimas bus priimtas 2004 m. gruodžio mėnesį, surengus šalies visuomenės balsavimą telefonu.

	(Centriniame Vengrijos banke).					
Malta	Koordinuojanti institucija, kuriai pavesta vadovauti procesui, dar turi būti formaliai patvirtinta. Vyksta konsultacijos tarp FM ir centrinio banko.	Finansų ministerija ir centrinis bankas rengia preliminarų valiutos keitimo planą		2008	Dar turi būti nustatyta	Parengtas įgyvendinimo planas, apimantis procesą nuo konkurso etapo iki faktinio kalimo
Lenkija	Tarpinstitucinė darbo grupė FM–NBP			2009 m.	Dar turi būti nustatyta	Visuomenės apklausa
Slovėnija	Koordinuojanti institucija (Finansų ministerija, Centrinis bankas, kitos ministerijos ir institucijos)	Prisijungimo prie ERM II ir euro įvedimo planas (patvirtintas Vyriausybės ir Slovėnijos banko valdybos 2003 m. lapkričio mėn.) Sektorių pagrindiniai planai	2004.6.28	2007.1.1	„Big Bang“ (dvių valiutų cirkulavimas: 2 savaitės)	Paskelbtas konkursas
Slovakija	Finansų ministerija	Euro įvedimo SR strategijos nuostatas vyriausybė patvirtino 2004 m. rugsėjo mėn. Nacionalinis valiutos keitimo planas turi būti patvirtintas iki 2005 m. vidurio.		2008 1 1/ 2009	„Big Bang“	Paskelbtas konkursas

3. STOJIMAS Į EURO ZONĄ PRAEITYJE IR ATEITYJE: PANAŠUMAI IR SKIRTUMAI

Būsimųjų euro zonos dalyvių vykdomas valiutos keitimo procesas turės tam tikrų panašumų su anksčiau vykdytais valiutos keitimais, be to, jie galės pasinaudoti praeityje įgyta patirtimi. Taip pat nurodomi kai kurie pagrindiniai skirtumai.

3.1 Ankstesnių valiutos keitimų metu įgyta patirtis

Nors pirmasis valiutos keitimo etapas buvo labai sėkmingas, kai kuriais atžvilgiais šis procesas dar gali būti tobulinamas. Pagrindinės pirmosios bangos šalių patirties pamokos:

- (i) Kruopštus ir proaktyvus pasirengimas atsiperka. Šalims, kurios daug dėmesio skyrė ankstyvam ir kruopščiam pasirengimui, už jų įdėtas pastangas buvo atlyginta – nauja valiuta buvo įvesta sparčiai, priimta visuomenėje, pereinamais laikotarpis buvo sklandus. Atitinkamai atlyginta už investicijas į komunikavimą ir informavimą.

Tai yra pagrindinė pirmojo valiutos keitimo pamoka, kuri paaiškina, kodėl Komisija ir kitos bangos šalys jau pradėjo diskusijas dėl praktinio pasirengimo.

Paskutinio „Eurobarometro“ (4 skyrius) rezultatai patvirtina, jog tikslios ir savalaikės informacijos poreikis išlieka toks pat svarbus, kaip ir praeityje. Dėl informacijos trūkumo galėtų kilti baimės arba net priešiška reakcija, kurios būtų galima lengvai išvengti.

- (ii) Trejų metų pereinamasis laikotarpis buvo per ilgas. 1999 m. buvo prarastas tam tikras impulsas ir valdžios institucijos turėjo atnaujinti savo pastangas ir (iš naujo) įtikinti žmones ir piliečius laiku pasirengti pinigų keitimui. Be to, euro naudojimas „pagal scenarijų“ pereinamuoju laikotarpiu išliko gana ribotas.

Dėl keleto priežasčių, išdėstytų 3.2 skyriuje, daugiausia susijusių su greito pinigų pakeitimo poreikiu, būsimiems euro zonos dalyviams nepatariama taikyti ilgą pereinamąjį laikotarpį. Tačiau procesų, tokių kaip informacijos sistemų viešajame ir privačiajame sektoriuje keitimas, įgyvendinimo laikas tęsis tiek pat, kaip ir pirmosiose euro zonos šalyse. Todėl, kadangi pats keitimas bus trumpesnis, pasirengimas turės būti pradėtas labai ankstyvame etape.

Tačiau, kadangi yra tikėtina, jog pereinamieji laikotarpiai, kuriuos šiuo metu numato suinteresuotos šalys, bus trumpesni, dvi valiutas (eurą ir nacionalinę valiutą) kartu naudoti bus ne taip sudėtinga, o perėjimą bus paprasčiau paaiškinti ir suprasti.

- (iii) Euro banknotų ir monetų įvedimas turi būti greitas. „Palaipsninis“ euro grynųjų pinigų įvedimas yra vienodai sudėtingas ir piliečiams, ir žmonėms. Spartus įvedimas, jeigu jam yra tinkamai pasiruošta, yra naudingas visoms suinteresuotoms šalims. Tą patį galima pasakyti apie dviejų valiutų cirkuliavimo laikotarpį, kuris, geriausia, turėtų būti trumpas.

Kaip parodė valiutos keitimo dabartinėse euro zonos šalyse patirtis, tam, kad grynieji euro pinigai būtų įvesti greitai, bus reikalingas platus pirminis ir antrinis aprūpinimas eurais, valiutos pakeitimas iškart visuose bankomatuose, pinigų automatuose pinigai turės būti išduodami tik eurais, bankų klientams ir kitiems asmenims turės būti suteikta galimybė nemokamai pakeisti buvusią valiutą į eurus.

Šiuo atžvilgiu turėtų būti pabrėžiama mokėjimų kortelėmis ir elektroninėmis priemonėmis svarba. Tokie mokėjimo metodai stipriai prisidėjo prie sklandaus pereinamojo laikotarpio mažmeninės prekybos sektoriuje.

- (iv) Nacionalinės valiutos išėmimui reikia kruopščiai pasirengti: pirmojo valiutos keitimo eigoje tikriausiai pernelyg daug dėmesio buvo skiriama euro banknotų ir monetų įvedimui, tuo tarpu senosios valiutos gražinimo srauto pasekmės buvo nepakankamai įvertintos. Ypač, ne visuomet buvo sukurtos logistikos priemonės valdyti didžiuliam kiekiui gražintų monetų ir kartais dėl to buvo vėluojama jas išsiųsti, perdirbti ir kredituoti sąskaitas.

- (v) Turėtų būti imtasi priemonių tam, kad būtų išvengta poveikio kainoms. Tam būtina skirti ypatingą dėmesį, kadangi jį sudėtinga įveikti, jį dažnai lemia klaidingas supratimas, kurį sunku ištaisyti. Prevencija neabejotinai yra geresnė priemonė nei padėties taisymas.

„Eurobarometro“ rezultatai aiškiai rodo, jog šiuo metu piliečių informuotumas šiuo klausimu jau yra aukštas. Daugiausiai dėl piktnaudžiavimo kainomis ir apgaulės rizikos rūpinasi 71% respondentų (naujai priimtų valstybių narių vidurkis). Tačiau verta pažymėti, kad šalys yra labai skirtingos. Grupavimas pagal socialinius-demografinius kriterijais neveda prie jokių aiškių išvadų, išskyrus tai, kad vyresnio amžiaus žmonės labiau nuogaustauja, nei jauni.

Tam, kad parduotuvių savininkai ir mažmeninės prekybos atstovai kainas konvertuotų teisingai, be jokios abejonės bus reikalingas bendras kruopštus suinteresuotų valdžios institucijų pasirengimas, pavyzdžiui, derybų su mažmeninės prekybos sektoriumi keliu sudarant kainų stabilumo sutartis ir atidžiai stebint jų vykdymą iki ir po valiutos keitimo, geriausia, aktyviai dalyvaujant nacionalinio ir Europos lygmens mažmeninės prekybos sektoriaus vartotojų apsaugos organizacijoms ir profesinėms organizacijoms. Valdžios institucijos taip pat gali reikalauti, kad atskiri mažmeninės prekybos atstovai viešai parodytų savo pasiryžimą užtikrinti tikslų kainų konvertavimą, pavyzdžiui, naudodami lipdukus ar ženklus, arba aktyviai skatinti tam tikrą laikotarpį iki ir po euro grynųjų pinigų įvedimo kainas rodyti abiem valiutomis. Abi priemonės padidintų patikimumą ir vartotojams suteiktų galimybę spaudimą perkelti mažmeninės prekybos atstovams. Tokios priemonės turėtų padėti sumažinti baimę ir prisidėti prie sklandaus pereinamojo laikotarpio.

- (vi) „Psichologinis“ pakeitimas trunka žymiai ilgiau, nei fizinis pakeitimas. Apžvalgos rezultatai nuo 2003 m. lapkričio mėn. parodė, kad 30% respondentų pirkdami kasdienes prekes dažniausiai skaičiuoja nacionaline valiuta, tuo tarpu 46% – dažniausiai skaičiuoja eurai. Tačiau perkant didelės vertės pirkinius (pvz. namą ar automobilį), dauguma euro zonos piliečių mintyse vis dar skaičiuoja nacionaline valiuta (54%), tuo tarpu tik labai nedidele mažuma (16%) skaičiuoja eurai.

3.2 Pagrindiniai skirtumai, lyginant su ankstesniais valiutos keitimais

Nors ir bus kai kurių panašumų, reikėtų turėti omenyje, kad naujai priimtos valstybės narės pasižymi specifiniais bruožais ir ypatumais. Bendrai tariant, lyginant su pirmąja valiutos keitimo banga, pasireiškė tokie pagrindiniai skirtumai:

- (i) Euro zonos plėtra ateityje vyks keliomis viena po kitos sekančiomis bangomis. Labai nėra tikėtina, kad šalys, nepriklausančios euro zonai, įstos kaip viena grupė. Numatoma, kad tam tikrais metais įstos nedidelės šalių grupės (arba atskiros šalys).

Todėl tokios apimties kolektyvinio impulso, kaip pirmosios bangos euro zonos šalių atveju, nebus, būsimos euro zonos plėtros metu ji bus mažiau jaučiama už tiesiogiai suinteresuotos šalies ribų. Tuo pat metu tas faktas, kad daugelis šalių jau įvedė bendrą valiutą, tam tikrais atžvilgiais palengvins valiutos keitimą, kaip aptarta toliau.

- (ii) Euro banknotai ir monetos jau egzistuoja ir dauguma naujai priimtų valstybių narių piliečių su jais jau yra susipažinę. Kai kuriose parduotuvėse, daugiausia turistų lankomose vietose ir pasienio zonose, eurai jau yra naudojami ir priimami kaip apmokėjimo priemonė. Dėl to tam tikruose sektoriuose gali stipriai sumažėti pirminio aprūpinimo eurais operacijų poreikis. Kai kurie piliečiai ir bendrovės taip pat gali pageidauti euro grynųjų pinigų įsigyti užsienyje, ypač jei jie gyvena atitinkamose pasienio zonose. Be to, už euro zonos ribų gyvenantiems piliečiams jau yra leidžiama šalies bankuose atidaryti sąskaitas eurais. Tie, kurie nusprendė taip padaryti, valiutos keitimo procese jau dalyvauja.

Naujausias „Eurobarometras“ (4 skyrius) atskleidžia įdomius duomenis apie praktinę patirtį, kurios dešimties naujai priimtų valstybių narių piliečiai jau yra įgiję. Paaikškėjo, kad dauguma šių valstybių narių piliečių (vidutiniškai 73%) yra matę euro banknotus ir vidutiniškai 66% yra matę euro monetas. Kai kuriose šalyse šie skaičiai yra itin aukšti, pvz. Slovėnijoje 95% respondentų yra matę euro banknotus ir 87% yra matę euro monetas. Kipre šie rodikliai yra 85% (banknotų atveju) ir 82% (monetų atveju). Mažiausiai euro grynųjų pinigai yra žinomi Latvijoje, nors daugiau kaip pusė gyventojų yra matę euro banknotus (67%) arba euro monetas (55%).

Kalbant apie euro banknotų ir monetų naudojimą, šie skaičiai yra, žinoma, mažesni, tačiau vis tiek aukšti: vidutiniškai 49% naujai priimtų valstybių narių gyventojų jau yra naudoję banknotus ir 50% yra naudoję euro monetas. Vėlgi, kai kurios šalys pirmąją šioje srityje: pvz., Slovėnija (atitinkamai, 81% ir 79% yra naudoję euro banknotus ir monetas) ir Kipras (76% ir 77%). Žemiausi patirties naudojant grynuosius euro rodikliai pastebėti Lietuvoje (40% ir 39%). Dar įdomiau, „Eurobarometro“ rezultatai rodo, kad, atitinkamai, 18% ir 15% respondentų jau yra naudoję euro banknotus ir monetas savo šalyje. Šie skaičiai aiškiai rodo, kad euras neoficialiai jau yra naudojamas tam tikriems sandoriams. Tokiose šalyse kaip Latvija, Lietuva ir Lenkija, šie skaičiai pasiekia gana aukštą lygį (atitinkamai, 34%, 31% ir 28% euro banknotų atveju ir 27%, 20% ir 24% monetų atveju).

- (iii) Tikimasi, kad pereinamasis laikotarpis nuo nacionalinės valiutos prie euro bus daug spartesnis. Daugelis šalių planuoja taikyti „big bang“ modelį, pagal kurį prisijungimo prie euro zonos data sutampa su (oficialaus) euro grynųjų pinigų įvedimo data. Dauguma naujų valstybių narių (CZ, EE, LV, LT, PL, SI, SK) pastaraisiais metais vykdė valiutos konvertavimą ir šio proceso metu įgijo vertingos patirties.

Taikant šį modelį, svarbų vaidmenį taip pat vaidina euro grynųjų pinigų ir galimybės juos naudoti egzistavimas. Todėl kai kurie veiksniai, kurie turėjo esminės svarbos pirmojo valiutos keitimo sėkmei, ateityje vaidins ne tokį svarbų vaidmenį. Euro grynųjų pinigų galima lengvai įsigyti iki oficialaus euro įvedimo šalyje ir kai kurie piliečiai ir bendrovės gali nuspręsti tam pasirengti gerokai iš anksto. Ūkio operatorių pirminis ir antrinis aprūpinimas eurais⁴ tikriausiai vėlgi vaidins svarbų vaidmenį užtikrinant spartų valiutos pakeitimą ir užtikrinant, kad nuo euro įvedimo dienos būtų

⁴ Pirminis aprūpinimas reiškia bankų aprūpinimą pakankamu euro banknotų ir monetų kiekiu iki euras įgys teisinį statusą, t.y. iki euro įvedimo dienos. Antrinis aprūpinimas reiškia panašaus tipo operaciją, kurios metu eurais aprūpinti bankai tiekia mažmeninės prekybos atstovams ir kitiems verslo atstovams pakankamą euro grynųjų pinigų kiekį tam, kad šie galėtų nedelsiant nuo pat pirmosios dienos savo veiklą vykdyti naująja valiuta.

turimas pakankamas grynųjų pinigų kiekis. Piliečių, turinčių tam tikrą kiekį mažo nominalo banknotų bei monetų, antrinis aprūpinimas eurais taip pat būtų įmanomas.

Būsimieji euro zonos dalyviai bus itin suinteresuoti tuo, kad valiutos keitimo laikotarpis būtų kaip galima trumpesnis, kadangi priešingu atveju kurį laiką tam tikruose šalių sektoriuose tuo pat metu neoficialiai gali cirkuliuoti dvi valiutos, kurias piliečiai ir mažmeninės prekybos atstovai aktyviai naudotų iki eurui tampant teisėta atsiskaitymo priemone.

- (iv) Tam tikrose srityse reikalingo prisitaikymo dydis ir apimtis skirsis nuo ankstesnių valiutos keitimų euro zonos šalyse. Pavyzdžiui, bankomatų skaičius, tenkantis vienam gyventojui, nors ir yra gana aukštas, yra mažesnis nei euro zonoje. Bankomatai padeda paspartinti ankstyvą euro grynųjų pinigų įvedimą į ekonomiką. Praeityje įgyta patirtis rodo, kad didelė euro banknotų dalis buvo paleista į apyvartą per pinigų išdavimo automatų, daugiausia dėl to, kad jais buvo galima naudotis visą parą, ypač kai uždaryti bankų filialai. Didelis bankų ir paštu skyrių skaičius, tenkantis vienam gyventojui (kuris daugumoje šalių daugiau ar mažiau yra panašus į euro zonos vidurkį) tam tikra prasme kompensuos mažesni bankomatų skaičių, kadangi jie padės piliečiams įsigyti reikiamą kiekį euro banknotų ir monetų jau valiutos keitimo proceso pradžioje. Gali prireikti numatyti specialias priemones (ilgesnes darbo valandas, darbą savaitgaliais ir pan.).

Kompiuterizuotų prekybos vietų (POS) terminalų skaičius, lyginant su euro zonos vidurkiu, yra santykinai mažas daugiausia dėl to, kad daugelis naujai priimtų valstybių narių intensyviai naudoja grynuosius pinigus (žr. toliau). Mažesnės galimybės naudotis elektroniniais ir/arba mokėjimų elektroninėmis priemonėmis prietaisais yra trūkumas, kadangi tai yra pagrindinė alternatyva gryniesiems pinigams ir kadangi paprastai prie tokios mokėjimo įrangos persijungti galima labai lengvai. Nors mokėjimo kortelių (ir debetinių, ir kreditinių) skaičius, tenkantis vienam gyventojui, naujai priimtose valstybėse narėse yra mažesnis nei euro zonoje, jis yra santykinai didelis (ypač debetinių kortelių). Praktikoje kortelės daugiausia yra naudojamos gryniesiems pinigams išimti iš bankomatų. Todėl kompiuterizuotų prekybos vietų (POS) tinklus dar galima stipriai plėsti ir taip palengvinti spaudimą, susijusį su grynųjų pinigų pakeitimu.

Statistiniai duomenys patvirtina, kad banknotai ir monetos, kaip mokėjimo priemonė, dominuoja daugumoje naujai priimtų valstybių narių, nors bendras grynųjų pinigų kiekis, tenkantis vienam gyventojui, yra mažesnis nei euro zonoje. Pavyzdžiui, kai kuriose naujai priimtose valstybėse narėse daugelis darbuotojų ir pensininkų ir toliau savo darbo užmokestį ir pensijas gauna grynaisiais pinigais. Kaip jau buvo paaiškinta anksčiau, svarbus vaidmuo, kurį vaidina grynjieji pinigai, kelia nepatogumų visoms susijusioms šalims (bankams, mažmeninės prekybos atstovams, vartotojams ...) ir dėl to grynųjų pinigų pakeitimui reikės intensyviai ruoštis.

Galiausiai, pardavimo automatų pertvarkymas neturėtų sukelti didelių problemų. Bendras automatų skaičius šiuo metu yra santykinai mažas. Paaiškėjo, kad daugiausiai automatų turi Vengrija (22.000), tuo tarpu bendras automatų skaičius euro zonoje viršija du milijonus. Be to, lyginant su situacija, buvusia pirmojo valiutos keitimo metu, euro monetos yra plačiai paplitusios ir dėl to operatoriai, testuodami ir derindami monetų patikrinimo prietaisus, nepatirs jokių ypatingų suvaržymų.

4. VIEŠOSIOS NUOMONĖS APIE EURĄ BŪKLĖ NAUJAI PRIIMTOSE VALSTYBĖSE NARĖSE

Paskutinę visuomenės nuomonės apklausą „Eurobarometras“ dešimtyje naujai priimtų valstybių narių⁵ apie jų požiūrį į ir žinias apie euro įvedimą 2004 m. rugsėjo mėn. atliko EOS „Gallup“, apklaususi daugiau kaip 10.000 piliečių.

4.1 Bendras požiūris į eurą

Susidomėjimo euro įvedimu lygis yra gana žemas, tik 50% respondentų nurodė, kad juos tai domina, o 48% – kad nedomina. Bendras rezultatas, gautas naujai priimtose valstybėse narėse rodo, kad kiek daugiau piliečių tiki, jog euro įvedimas valstybės lygmenyje turės teigiamų pasekmių (44%), tuo tarpu 41% mano, kad jis turės neigiamų pasekmių. 40% tiki, kad euro įvedimas jiems asmeniškai bus teigiamas dalykas, tuo tarpu 45% mano, kad jis bus neigiamas. Paaiškėjo, kad piliečių nuomonė dėl to, ar jie džiaugiasi (42%), ar ne (47%), kad euras pakeis nacionalinę valiutą, yra mišri.

Kalbant apie euro įvedimo laiko grafiką, 19% respondentų šiose dešimtyje šalių nurodo, kad jie norėtų, kad euras taptų jų valiuta kaip galima greičiau, tuo tarpu 36% atsakė, kad jis turėtų būti įvestas po tam tikro laiko, santykinė didžioji dauguma (40%) mano, kad jis turėtų būti įvestas kaip galima vėliau. Tačiau piliečiai, regis, gerai žino, kokių privalumų turės euro įvedimas, atitinkamai, 92% ir 82% pripažįsta jo patogumą keliaujant į užsienį, perkant prekes ir paslaugas euro zonoje, 77% pripažįsta, kad euro zonoje dėl to išnyksta valiutos keitimo poreikis. Be to, dauguma respondentų (54%) netiki, kad valiutos pakeitimas jiems sukels didelių nepatogumų. Kaip buvo nurodyta anksčiau, ženkliai dauguma baiminasi, kad valiutos pakeitimo metu gali būti piktnaudžiaujama kainomis ir sukčiaujama.

4.2 Piliečiai nori būti geriau informuojami

Naujai priimtų valstybių narių plačiosios visuomenės žinių apie eurą ir jo įvedimo sąlygas lygis vis dar yra gana žemas. Dauguma apklausos dalyvių (57%) nežino, kad euro įvedimas yra privalomas jų šaliai ir nežino, kiek šalių jau įeina į euro zoną.

Beveik pusė respondentų (48%) nemano, kad jie yra gerai informuoti apie eurą, tačiau norėtų būti tinkamai informuoti gerokai iki bendros valiutos įvedimo jų šalyje. 30% respondentų nurodo, kad jie norėtų gauti informacijos kaip galima greičiau, tuo tarpu 24% pageidautų ją gauti ne vėliau kaip prieš kelerius metus iki euro įvedimo. Kaip informacijos šaltiniais dauguma respondentų daugiausia pasitiki savo nacionaliniu centriniu banku (63%), daug labiau nei kuria kita institucija (tik 29% pasitiki savo vyriausybe, nacionalinės ar regioninės valdžios institucijomis ir 22% – Europos institucijomis). Šių valstybių narių piliečiai pirmenybę teikia informacinėms kampanijoms, vykdomoms, pasitelkiant TV laidas (78%), radijo laidas (66%), lankstinukus ir brošiūras (64%). Dauguma piliečių nori, kad informacinių kampanijų metu pagrindinis dėmesys būtų skiriamas praktinėms euro pasekmėms (jų darbo užmokesčiui, banko sąskaitoms ir pan.). Manoma, kad kainų rodymas abiem valiutomis yra efektyviausia priemonė, padedanti parengti gyventojus taikyti naują verčių skalę.

⁵ „Eurobarometro“ apžvalgas galima rasti: http://europa.eu.int/comm/public_opinion/index_en.htm.

4.3 Pagrindinės išvados, padarytos remiantis apklausa

Euro įvedimas šiose valstybėse narėse yra vienas žingsnis vidutinės trukmės ar ilgalaikės konvergencijos procese, kurį sudaro daug etapų. Daugelyje šalių tiksliai euro įvedimo data dar nežinoma, kas galėjo turėti įtakos žmonių atsakymams.

Pagal socialinius – demografinius kriterijus sugrupuoti duomenys rodo, kad vyrai, jauni žmonės, išsilavinę bei miestų gyventojai daug palankiau vertina eurą nei moterys, vyresnio amžiaus žmonės, žemesnį išsilavinimą įgiję ir kaimo vietovėse gyvenantys žmonės.

Bendrai tariant, piliečių požiūris į eurą dažniausiai, regis, yra mišrus. Tai tam tikra prasme atitinka 1997 m. „Eurobarometro“ išvadas, kurios parodė, kad tvirto pasisakymo už bendrą valiutą tose šalyse, kurios dabar sudaro euro zonos dalį, taip pat trūko: 47% eurą vertino palankiai, tuo tarpu 40% buvo prieš. Šiuo atžvilgiu reikėtų turėti omenyje tai, kad, kaip buvo ir tam tikrų euro zonos šalių atveju, dalis gyventojų yra emociškai prisirišę prie nacionalinės valiutos. Naujai priimtų valstybių narių gyventojai išreiškia aiškų pageidavimą gauti daugiau informacijos apie eurą. Nors jie ir neskuba jį įvesti, jie norėtų valiutos pakeitimui pasirengti gerokai iš anksto. Šiam poreikiui patenkinti dažniausiai bus reikalingos plačios informacinės kampanijos.

5. IŠVADOS

Būsimoji euro zonos plėtra vyks kelerius metus, kadangi yra planuojama, jog būsimoji euro zonos dalyviai prie jos prisijungs palaipsniui. Daugumoje šalių pagal planuojamą valiutos keitimo scenarijų bus numatytas spartus perėjimas nuo nacionalinės valiutos prie euro (pvz. „big bang“ scenarijus). Tuo pat metu tai padidins spaudimą įmonėms ir valstybės administracinėms institucijoms. Jis taip pats sustiprina poreikį, kad visos susijusios šalys (visų lygmenų valstybės administravimo institucijos, bankai, mažmeninės prekybos atstovai, įmonės plačiąja prasme) jam kruopščiai ir laiku pasirengtų. Naujausia „Eurobarometro“ apklausa rodo, kad visuomenė mano, jog yra itin svarbu informacijos suteikti gerokai iki valiutos keitimo.

Komisija ir toliau atidžiai stebės praktinio pasirengimo euro įvedimui pažangą, pasiektą įvairiose suinteresuotose šalyse. Šiuo atžvilgiu valstybės administravimo institucijų tinklas (*Public Administrations' Network*) (PAN-II), kuris vienija įvairių valstybių atstovus, atsakingus už šiuos klausimus, yra itin svarbus forumas keisti nuomonėmis ir informacija. Informavimo ir komunikacijų srityje buvo sukurta panaši grupė (DIR-COM), kurios dėka reguliariai susitinka įvairūs ryšių direktoriai.